

Urfolk
ILO-169
og
samer

Av
Jarl Hellesvik
Hammerfest

okt-06

Revidert i september -2011.

To vrangforestillinger

To vrangforestillinger er sterkt utbredt i Norge. Den ene er at samer er urfolk/urbefolkning i Norge. Den andre er at ILO-169 er relevant for forholdene i Norge

Jeg skal i det følgende begrunne min påstand.

Urfolk/urbefolkning

Jeg begynner med den selvfølgelige og umiddelbare forståelsen av ordene urfolk/urbefolkning.

Ifølge for eksempel Gyldendals fremmedordbok 1962 betyr ordet **ur-** som forstavelse: **eldst, først, opprinnelig**. Altså: Urfolk/urbefolkning eller den første befolkning/det opprinnelige folk. Dette innebærer at dersom en befolkning skal betegnes som ur..., så må det være en befolkning som kom til et område først eller er etterkommerne av denne befolkning. Et typisk eksempel på et slikt tilfelle er Island. Den befolkning som bosatte seg der var den første. De som bosatte seg der først, eller er deres etterkommere, er derfor for urbefolkning på Island å regne.

Men historisk forskning har ikke påvist at samene var de første som bosatte seg i Norge, eller er etterkommere av de folk som bosatte seg først i Norge.

Dersom vi skal snakke om at noen blant nåværende befolkningsgrupper er urbefolkning (i betydning etterkommere av de som bosatte seg først), så må det være eventuelle etterkommerne av det folket som bosatte seg blant annet i Finnmark, for minst 11300 år siden. Karbondateringer fra utgravninger i Varanger viser at det bodde folk der så langt tilbake i tid. Arkeolog Sven Erik Grydeland uttaler seg om funnene blant annet til NRK. (Se http://www.nrk.no/nyheter/distrikt/nrk_troms_og_finnmark/troms/5509991.html)

I parentes bemerket: Folk har altså ifølge Grydeland , relativt lett, kunnet bevege seg ut og inn av områdene allerede for 11300 år siden. Hva er det som tilsier at de ikke har fortsatt å gjøre det i årtusenene etter og inn i vår tid?

Det har som nevnt, ikke vært mulig å påvise at samene kom først. Derfor blir heller ikke påstanden om at det er rett å betegne samene som en urbefolkning begrunnet med dette. Begrunnelsen er, underlig nok, henvisninger til formuleringer i ILO - 169.

Det blir hevdet at det står i ILO-169 at etterkommere av de folkegrupper som bebodde et angjeldende område når koloniseringen skjedde eller statsgrensen ble trukket, er for urfolk å regne.

Men la oss nå se litt på hva som faktisk står i ILO-169.

I den innledende tekst og under overskriften: ” Konvensjon nr. 169 om urbefolkninger og stamme-folk i selvstendige stater, 1989 heter det at ”**Den internasjonale arbeidsorganisasjons generalkonferanse... merker seg at disse folk i mange deler av**

verden ikke er i stand til å nyte godt av fundamentale menneskerettigheter på linje med den øvrige befolkning i de stater de lever i”.

Jeg har til gode å oppleve at noen har hevdet at den delen av befolkningen i Norge som er av samisk avstamning “ikke er i stand til å nyte godt av fundamentale menneskerettigheter på linje med den øvrige befolkning..”.

I ILO-169, artikkel 1, heter det blant annet: “**This Convention applies to:.....**

(b) peoples in independent countries who are regarded as indigenous on account of their descent from the populations which inhabited the country, or a geographical region to which the country belongs, at the time of conquest or colonisation or the establishment of present state boundaries and who, irrespective of their legal status, retain some or all of their own social, economic, cultural and political institutions.”

<http://www.ilo.org/public/english/indigenous/standard/index.htm>)

(ILO- 169 gjelder for:

b)

- folk i selvstendige stater som er ansett som innfødte (“indigenous”) fordi de nedstammer fra de folk som bebodde landet eller en geografisk region som landet hører til da erobring eller kolonisering fant sted eller da de nåværende statsgrenser ble fastlagt og som - uansett deres rettslige stilling - har beholdt alle eller noen av sine egne sosiale, økonomiske, kulturelle og politiske institusjoner.)

I Norsk sammenheng er det punkt b det er blitt fokusert på.

Det blir hevdet, både fra samepolitiske aktivister og representanter for statsmakta at ordet indigenous betyr det samme som de norske ordene urfolk/urbefolkning. Av denne grunn er det derfor ifølge dem, rett å omtale samene som en urbefolkning.

La oss nå kikke litt på påstanden om at det er rett å oversette det engelske ordet indigenous til norsk med ordet urbefolkning.

1. Ifølge den etymologiske ordboka *Websters Encyclopedic Unabridged Dictionary of the English Language 1989*, (fra samme år som ILO-169 ble vedtatt.) er ordet **Aborigine** latin og betyr “From the very first.” (Fra det aller første.). Det **engelske ordet Aborigine** er forklart som “One of the original or earliest known inhabitants of a country or regions.” (En av de opprinnelige eller eldste, kjente innbyggerne i et land eller region.)
2. Ifølge den tidligere nevnte etymologiske ordboka, kommer ordet **indigenous** fra ordet **indigena** som er bygget opp av ordene **in-** som på norsk i denne sammenhengen betyr **i** og **gena** som betyr “**born**” som igjen betyr **født** på norsk. Altså betyr ordet indigenous innfødt.
3. Jeg har sjekket alle engelsk-norske ordbøker jeg har kommet over (både nye og gamle). I alle bøkene står det at indigenous betyr innfødt.

Er det sannsynlig at ILO ville brukt ordet indigenous dersom de hadde ment at konvensjonen skulle gjelde spesifikt urfolk og ikke innfødte generelt? Her må jeg skyte inn at det nok er slik at ILO mener at indigenous peoples også innbefatter etterkommere av **de som bodde der når koloniseringen skjedde** og innen denne begrensede forståelsen kan kalles for ”opprinnelig”.(De var der fra før...) Men dersom ILO hadde ment at konvensjonen kun dreier seg om ”urfolk”, så hadde de selvsagt brukt ordet **aborigines**. (For sikkerhets skyld må jeg her innskytte at det er slik at den som tilhører et urfolk også selvfølgelig tilhører de innfødte/indigenous i området.)

Og dersom det nå er slik at indigenous også kan oversettes med ordet urfolk, så fører jo ikke det til at ordet slutter å bety innfødt!! Men da må jo en korrekt oversettelse til norsk bli: **C169 Konvensjon om innfødte, urfolk og stammefolk i uavhengige land**. Men det blir jo på en måte smør på flesk for et urfolk er jo som tidligere nevnt, en del av de innfødte.

Les teksten i pkt b en gang til. At ILO ikke mener kun ”urfolk”, eller etterkommere av ”the very first” med begrepet indigenous anser jeg ut fra den ovenfor siterte engelske tekstens innhold, som opplagt.

Jeg velger også å ta med de offisielle titlene på konvensjonen på dansk, fransk, spansk og tysk. Som man ser, så brukes begrepet **innfødt** i alle disse språkene.

Dansk: C169 Konvensjon Om **Innfødte** og Stammefolk i Uafhængige Lande.

Spansk: C169 Convención su Población **indígena** e tribal, 1989.

(**Indigeni** er i ordbøker oversatt til norsk som innfødt.)

Fransk : C169 Convention relative aux peuples **indigènes** et tribaux, 1989.

(**Indigènes** er i ordbøker oversatt til norsk som innfødt.)

Tysk: C169 Übereinkommen über eingeborene und in Stämmen lebende Völker in unabhängigen Ländern, 1989.

(**Eingeborene** er i ordbøker oversatt til norsk som innfødt.)

I Nederland heter konvensjonen: «Verdrag betreffende **inheemse** en in stamverband levende volken in onafhankelijke landen (Verdrag Nr. 169 aangenomen door de Internationale Arbeidsconferentie in haar zesenzeventigste zitting); Gene`ve, 27 juni 1989».

(**Inheemse** betyr innfødt.)

(Legg også merke til at uttrykkene «eingeborene und in Stämmen lebende Völker» i den tyske tittelen og «inheemse en in stamverband levende volken» i den nederlandske, begge viser at de to adjektiver er koplet. Teksten viser at man i de to landene oppfatter at konvensjonen gjelder for innfødte stammefolk.)

Konklusjon: At samene er et urfolk i Norge, med henvisning til formuleringer i ILO-169, er det altså som her påvist, ikke belegg for å hevde.

Hvorfor er det så viktig for de fleste samepolitiske aktivister at samene blir omtalt som urfolk?

Her velger jeg å sitere professor Knut Skog ved universitet i Tromsø, som i et utførlig debattinnlegg i Nordlys 28/2-06 skriver at : **”Betegnelsen `urfolk` er snedig. Den gir assosiasjon til `de første`. Så vel i Bibelen som i Koranen er disse gitt fortrinn. Vi finner det også i odelsretten. Ved å kalle samene for `urfolk` utnytter man en slik rettstradisjon.....Når samiske rettighetsforkjempere i dag kaller samisk ættede for `urfolk`, er det en metode for å tilegne seg en `førstefødtes rett` som ingen hjemmel har. Når de i tillegg bruker ILO - konvensjonen, er det et utilbørlig misbruk.”**

Førstefødtes rett? Er det her hunden ligger begravet ?

Selvsagt kan man velge å betegne samene som en urbefolkning/et urfolk ut fra norske innenrikspolitiske motiver. Men da får man i ærlighetens navn fortelle befolkningen at det er nettopp det man har gjort og ikke produsere rare ”teoretiske” begrunnelser for sitt ordvalg.

Jeg må her også å nevne at da velger man å gi begrepene urfolk/urbefolkning enn annen betydning enn det som er den opprinnelige - og umiddelbare forståelse av ordet og som i andre sammenhenger hvor forstavelsen ur - blir benyttet, betyr først/aller først. Et eksempel på dette er ordet urframføring som betyr (aller) første gangs framføring. Men da er man farlig nær eller i det området som forfatteren Georg Orwell betegnet som nytale. Altså at man ut fra politiske motiver, gir kjente begreper en helt annen betydning enn det opprinnelige og selvfølgelig, eller at man bruker et begrep på en situasjon som betyr noe ganske annet en det begrepet som det ellers ville vært en selvfølge å benytte.

I ”NORGES OFFENTLIGE UTREDNINGER

NOU 1997: 5 - bakgrunnsmateriale for Samerettsutvalget”. avgitt til Justis- og politidepartementet januar 1997, drøftes det hva man bør oversette det engelske ordet indigenous til. Der heter det blant annet:

”Etymologisk (Læren om ordenes opprinnelse og utledning.) svarer «urfolk» mest til «aboriginal peoples», men semantisk (Læren om ordenes betydning.) blir «urfolk» hos oss brukt slik ordet «indigenous» blir på engelsk, ettersom ordet «innfødt», som ville ha vært den mest nærliggende oversettelse, har fått en negativ betydning i norsk språkbruk. I motsetning til ordet «innfødt» skaper ordet «urfolk» forestillinger om at vedkommende gruppe må ha vært den aller første i vedkommende område. Dermed oppstår en nokså meningsløs diskusjon som nærmest må føres på arkeologisk grunnlag.”

Påstanden om at ordet urfolk blir brukt i Norge i samme betydning som indigenous blir på engelsk, vil jeg karakterisere som intellektuell/teoretisk åndemaning eller besvergelse. Altså at man påstår noe og dermed så er påstanden liksom bevist, eller det vil bli slik man påstår fordi man har påstått dette.

Setningen ”**ettersom ordet «innfødt», som ville ha vært den mest nærliggende oversettelse, har fått en negativ betydning i norsk språkbruk**” er det eneste offisielle forsøket jeg har sett på å begrunne hvorfor det er rett å bruke ordet urfolk om samer.

At ordet innfødt har en negativ klang i norsk språkbruk er det renest oppspinn. Si setningen : ”Jarl Hellesvik er en ekte, innfødt finnmarking.”. Synes du at dette høres nedverdiggende, nedvurderende, eller nedlatende ut? Prøv setningen ut på deg selv og andre (med andre stedsnavn dersom du eller vedkommende er fra andre steder). Det vil overraske meg om du finner noen som reagere negativt.

I ovenfor gjengitte sitat står det også at: ”**I motsetning til ordet «innfødt» skaper ordet «urfolk» forestillinger om at vedkommende gruppe må ha vært den aller første i vedkommende område. Dermed oppstår en nokså meningsløs diskusjon som nærmest må føres på arkeologisk grunnlag.** ” Men det er jo akkurat dette vi ser at ordet urfolk har ført til! En rekke samer går nå rundt og tror at de er etterkommere av de menneskene som var først i området, på grunn av at de opplever at de blir omtalt som urfolk. Det skrives spaltemeter i avisene, for og mot, om dette. Ja til og med bøker gis ut om emnet.

Og ordet urfolk er meget velegnet til å skape og spre manipulatoriske myter om samer. Dette driver samepolitiske aktivister på med i stor stil. Dette gjøres selvsagt i vinnings hensikt. Et ferskt eksempel på et slikt manipulatorisk misbruk av ordet, er når daværende leder av Norske Samers Riksforbund (NSR), Martin Urheim, på deres landsmøte i sommer, i hovedtalen til landsmøtet, uttalte at ”**Urfolk er jordens hukommelse. I deres viten om naturen ligger kilden til kunnskapen til hvordan moder jord skal behandles.**”

ILO-169 relevant for tilstanden i Norge?

Det blir også hevdet at fordi Norge har ratifisert ILO-169 så må innholdet i konvensjonen være relevant for forholdene i Norge. Men er det nå slik?

La oss ennå en gang kikke på teksten:

I artikkel 1 klargjør ILO hvem konvensjonen gjelder for eller angår.

Der heter det:

“This Convention applies to:

(a) tribal peoples in independent countries whose social, cultural and economic conditions distinguish them from other sections of the national community, and whose status is regulated wholly or partially by their own customs or traditions or by special laws or regulations;

(b) peoples in independent countries who are regarded as indigenous on account of their descent from the populations which inhabited the country, or a geographical region to which the country belongs, at the time of conquest or colonisation or the establishment of present state boundaries and who, irrespective of their legal status, retain some or all of their own social, economic, cultural and political institutions.”

(ILO- 169 gjelder for:

b)

- folk i selvstendige stater som er ansett som innfødte ("indigenous") fordi de nedstammer fra de folk som bebodde landet eller en geografisk region som landet hører til da erobring eller kolonisering fant sted eller da de nåværende statsgrenser ble fastlagt og som - uansett deres rettslige stilling - har beholdt alle eller noen av sine egne sosiale, økonomiske, kulturelle og politiske institusjoner.)

I norsk sammenheng er det som tidligere nevnt, innholdet i punkt b det er blitt fokusert på. Punkt b angir her entydig/kategorisk hvilke folkegrupper/populasjoner konvensjonen gjelder for og hvilke betingelser de må leve under i dag for å komme under de bestemmelser som ILO anbefaler. Eller sagt på en annen måte: Punktet angir hvem ILO er opptatt av å ivareta interessene til.

I den **første betingelsen** under dette punktet, står det jo entydig at konvensjonen gjelder de som nedstammer fra de populasjoner ("populations") som bebodde området da erobring eller kolonisering fant sted eller da nåværende statsgrenser ble fastlagt. Om disse befolkningsgrupper er etterkommere av de som bosatte seg først i området, altså fullstendig irrelevant ifølge ILO-169.

Nå bebodde jo samene i tidligere tider ca halvparten av Norges geografiske areal. De forskjellige deler av den norske statsgrensen er som kjent fastlagt til forskjellige tider.

Da størsteparten av statsgrensen i Finnmark ble trukket på 1700-tallet, var Norge underlagt kolonimakta Danmark. Den gang bodde det beviselig både nordmenn, samer og kvener i området. Så hvorfor angår konvensjonen da angivelig bare samer?

I den **andre entydige og kategoriske betingelsen** i punkt b, heter det at de som nedstammer fra de nevnte populasjoner, må ha **beholdt alle eller noen av sine egne sosiale, økonomiske, kulturelle og politiske institusjoner**. I denne betingelsen er det altså irrelevant hvordan forholdene var før i tiden. Det er situasjonen i dag som er det avgjørende.

Så blir spørsmålet: Tilfredsstiller noen av de populasjoner (etniske grupper) som lever i dagens Finnmark, eller Norge for øvrig, denne betingelse?

Her velger jeg å sitere førsteamanuensis ved Høgskolen i Finnmark, Odd Mathis Hætta. (Odd Mathis Hætta er en av stifterne av Norske Samers Riksforbund (NSR). Han har også vært leder av NSR en periode.) Han skriver i "Sagat" og "Altaposten" at : ... **ingen utredninger, f.eks. NOU-er og Stortingsmeldinger om norsk samepolitikk, har villet berøre denne problematikk og vurdert om samene i dag fyller disse krav, sannsynligvis fordi man er pinlig klar over at samene i dag ikke lenger fyller dette krav.**" Han skriver også at "...det er på det rene at det ikke er noen samiske grupper eller bygder sør for Finnmark og ved kysten av Finnmark som har beholdt tidligere tiders institusjoner. Unntaket kan være noen enklaver med reindrift som hovednæring og noen småbygder i to - tre innlandskommuner i Finnmark."

Jeg viser også til hans artikkel "**Samerettsutvalgets utredning og mangel på demokratisk sinnelag**" som har stått på trykk i "Altaposten" og "Sagat". Der drøfter han dette nærmere. Han

påviser der at samene som bor i Norge i dag, ikke tilfredsstiller denne andre kategoriske betingelse under nevnte artikkel 1, pkt b i ILO 169.

I norsk oversettelse av Håndbok om ILO-KONVENSJON NR 169 OMURFOLK OG STAMMEFOLK(1989), utgitt av ILO i 2003, kan man på side 24 lese blant annet at: «**Urfolk og stammefolks skikker og tradisjoner er svært sentrale elementer i deres liv. De utgjør en integrert del av urfolk og stammefolkskultur og identitet og skiller seg fra det nasjonale fellesskapets skikker og tradisjoner. Dette kan inkludere å tilbe sine forfedre, religiøse eller åndelige seremonier, muntlige tradisjoner og ritualer som har blitt overlevert gjennom mange generasjoner. Mange seremonier involverer offer til ære for naturånder for å opprettholde balanse i naturen.**»

At en befolkningsgruppe som er både integrert og assimilert inn i det nasjonale fellesskapet, slik som befolkningsgruppen i Norge som er av samisk avstamning er, ikke har eller så godt som ikke har, skikker og tradisjoner som skiller gruppen ut fra det nasjonale fellesskapet sier seg selv. Og dette er jo også noe som kan observeres av alle som vi se etter.

Det som vel mer enn noe annet forteller at ILO-169 ikke er relevant for forholdene i Norge er artiklene 9 og 10 i konvensjonen. Teksten i disse to artiklene lyder slik:

”Artikkel 9

1. Dersom medlemmer av vedkommende folk begår lovbrudd, skal tradisjonelle reaksjonsmåter som praktiseres av vedkommende folk respekteres i den grad disse er i samsvar med nasjonal lovgivning og med internasjonalt anerkjente menneskerettigheter.

2. De sedvaner disse folk har når det gjelder straffereaksjoner, skal tas i betraktning når myndigheter og rettsvesen behandler slike saker.

Artikkel 10

1. Når det fastsettes straff med hjemmel i generell lovgivning overfor medlemmer av disse folk, skal det tas hensyn til deres økonomiske, sosiale og kulturelle særtrekk.

2. Andre straffereaksjoner enn fengsling skal foretrekkes.”

Artiklene viser at konvensjonen er tenkt å gjelde for befolkningsgrupper som skiller seg klart ut fra den øvrige befolkningen i området. De viser at konvensjonen er ment å gjelde for befolkningsgruppen er verken integrert eller assimilert inn i den øvrige befolkningen. Eller er det noen som vil hevde at personer av samisk avstamning, når befolkningsgruppen som er av samisk avstamning er fullstendig integrert i det norske samfunnet og nesten fullstendig assimilert med det norske samfunnet, ikke skal settes i fengsel om de for eksempel har begått et drap eller et grovt bankran, fordi Norge har ratifisert ILO 169? En slik rettsorden ville være uhyrlig.

Jeg vil her også ta med at The International Group for Indigenous affairs (IWGA) skriver at **”En innfødt befolkning er etterkommere av de folkene som bebodde et område før koloniseringen eller dannelsen av angjeldende stat og som lever under uheldige-mangelfulle-,ulempelige-,skadelige forhold.”** (”Indigenous peoples are the disadvantaged descendants of those peoples than inhabited a territory prior to colonization or formation of the states”). Se: <http://www.iw-gia.org/sw617.asp> Her ser vi hvordan IWGA angir tydelig hvilke folkegrupper de mener ILO-169 er ment å ivareta interessene til.

Om dette skriver professor Knut Skog i tidligere nevnte artikkel i avisa ”Nordlys”: **” I tillegg ser vi at IWGA krever at Indigenous peoples må være forulempede etterkommere (disadvantaged descendants) av disse beboerne. Dette er også i overensstemmelse med ILO-169 –konvensjonen, nemlig å støtte mennesker som er overkjørt av samfunnsutviklingen. I ILO-169 blir dette formulert slik: “unable to enjoy their fundamental human rights to the same degree as the rest of the population of the States within which they live”.**

Førsteamanuensis Odd Mathis Hætta skriver i tidligere nevnte artikkel at ILO-169 konvensjonens målsetning er at disse befolkningsgrupper skal oppnå full likestilling gjennom resultatlikhet hvis de ikke er fullt assimilert eller integrert i majoritetsbefolkningen.

Hva med dette? Er samene integrert og assimilert?

Nok en gang velger jeg å sitere Odd Mathis Hætta. Han skriver i tidligere nevnte artikkel: **”I løpet av en menneskegenerasjon, fra Samekomiteens utredning i 1959 til Sametingets åpning i 1989, har det skjedd som mange ønsket, og som noen fryktet: "Kua dør mens grasen gror". De samiske skikker og sedvaner er nesten borte, samisk bosettingsform og ressursutnyttelse er gått i glemmeboka, samisk språk er så til de grader forsvunnet at selv sameorganisasjonene foretrekker å bruke norsk språk, og et solid flertall av sametingsrepresentantene snakker kun norsk. Det som kanskje er igjen og som skiller de samer som ikke helt er fornorsket fra nordmenn, er ambivalensen (=dobbelthet i følelser og ønsker). Disse samer legger gjerne et reinskinn på stuegulvet foran TV, tiltaler bestemora som "áhkku", sier nå og da "buorre beaivi", og krever at sameflagget heises over alt den 6. februar. Men ellers er de i sinn og skinn helnorske i tankegang, skikker og sedvaner, og under skistafetten roper de "heia Norge" foran TV-skjermen.”**

Så langt som jeg har klart å følge med, er det ingen som har imøtegått verken førsteamanuensis Odd Mathis Hætta sine eller professor Knut Skog sine, utlegninger og konklusjoner.

Det må også bemerkes at verken Sametinget eller samepolitiske aktivister har krevd at dette sentrale spørsmålet blir offentlig utredet. Dette står i meget sterk kontrast til deres iver ellers når det gjelder å kreve at utredninger gjennomføres. Forklaringen kan ikke være noen annen enn at de har forstått at samene i Norge ikke lenger lever under slike betingelser som ILO beskriver i nevnte pkt 1 b i ILO-169.

De rikspolitiske organer i Norge har vedtatt at ILO-169 er relevant for forholdene i Norge. Dette har de gjort uten at de har gitt en faglig dokumentasjon for at så er tilfelle. Nå er det ikke noe uvanlig at politikere gjør vedtak uten at dette blir gitt en faglig begrunnelse eller dokumentasjon som belegg for vedtaket. Men mangler faglige dokumentasjoner, blir følgelig legitimiteten til vedtakene svekket.

Avslutning

Her blir spørsmålet: **Er forholdene i Norge relevant for innholdet i ILO-169?** Mitt svar er nei.

Begrunnelsen for at finnmarksloven ble vedtatt, er at Norge har ratifisert ILO - konvensjon 169. ILO - 169 er sågar nevnt eksplisitt i lovteksten.

Dersom de nevnte personers – og mine - betraktninger i dette lille notat er riktige, er det i det minste nødvendig å stille, for eksempel, følgende spørsmål: **Er Finnmarksloven et resultat av vrangforestillinger?**